

PRIEŽASTINIS RYŠYS TARP PAVOJINGOS VEIKOS IR BAUDŽIAMAJAME
ĪSTATYME NUMATYTŲ PADARINIŲ IR JO NUSTATYMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Vytautas Piesliakas *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas V.Piesliakas@tic.lt*

Pateikta 2006 m. kovo 1 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 12 d.

Santrauka. Straipsnis skirtas nusikalstamos veikos sudėties požymio, įrodinėtino materialiose nusikalstamų veikų sudėtyse, įvardijamo kaip priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir įstatyme numatytų padarinių, nagrinėjimui. Pateikiama jo samprata, aiškinimas, nustatymo metodika bei priežastinio ryšio nustatymo problemos teismų praktikoje. Išėities taškas priežastinio ryšio problemoms spręsti yra tezės apie objektyvų priežastinio ryšio pobūdį supratimas. Priežastinis ryšys egzistuoja mus supančioje tikrovėje nepriklausomai nuo mūsų valios ar mūsų norų. Objektyvus priežastinio ryšio pobūdis reiškia, jog tam tikros mūsų veikos tam tikromis sąlygomis visada sukelia atitinkamus padarinius, norime mes to ar ne. Priežastinio ryšio objektyvus pobūdis kartu reiškia, jog ši ryšį galima pažinti.

Viena iš preliminarių priemonių, sprendžiant priežastinio ryšio klausimus, yra būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina padarinių kilimo sąlyga. Tačiau būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas dar galutinai neišsprendžia priežastinio ryšio klausimo konkrečioje byloje. Dažniausiai šis testas tik priartina prie išvados dėl priežastinio ryšio buvimo. Todėl išsiaiškine, kad veika buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, nustatome priežastinio ryšio pobūdį. Yra būtinas ir atsitiktinis priežastinis ryšys. Šis skirstymas nelabai reikšmingas filosofine prasme, bet labai reikšmingas baudžiamojoje teisėje, todėl asmenys, tiriantys bylas, turi mokėti juos skirti ir nustatę padaryti tinkamas išvadas. Todėl straipsnyje skiriamas dėmesys jų atribojimui. Kalbant apie priežastinio ryšio nustatymo problemas svarbu žinoti dar vieną priežastinio ryšio aspektą. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą. Straipsnyje analizuojamos šios priežastinio ryšio atmainos.

Straipsnyje analizuojami teismų praktikos pavyzdžiai, atkreipiamas dėmesys į teismų praktikoje daromas klaidas nustatant priežastinį ryšį.

Pagrindinės sąvokos: priežastinis ryšys, būtinosios sąlygos taisyklė.

IVADAS

Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, įrodinėtinas tiriant bylas dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtyje yra materialios. Pažymėtina, kad tai – labai specifinis nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurį nustatant pirmiausia vadovaujamosi baudžiamosios teisės teorijos žiniomis, o tik paskui įstatymo aiškinimu. Išva-

da dėl priežastinio ryšio yra teisinė išvada, kurią daro savarankiškai prokuroras ar teismas. Nustatęs pavojingos veikos požymius ir BK numatytų padarinių buvimą, asmuo, tiriantis bylą, ir teismas turi susieti tai priežastiniu ryšiu, t. y. padaryti išvadą, ar yra priežastinis ryšys tarp padarytos veikos ir kilusių padarinių, inkriminuojamų kaltininkui.

Problemų nustatant priežastinį ryšį iškyla ne kiekvienoje byloje, o dažniausiai tais atvejais, kai, pvz., padarinių kilimą galima susieti su keliomis sąlygomis ar priežastimis ir iškyla klausimas, kuri sąlyga ir priežastis buvo pagrindinė. Priežastinio ryšio nustatymo problemų dažniausiai kyla nusikalstamų veikų, susijusių su eismo saugumo taisyklių pažeidimu, bylose ar padarius pavo-

¹ Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros profesorius, habilituotas daktaras, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjas.

jingas veikas žmogaus gyvybei, sveikatai, valstybės tarnybai, rečiau – nusikalstamosiose veikose prieš nuosavybę.

Išvadą dėl priežastinio ryšio padaryti labai padeda įvairių teismo ekspertizių aktai. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pats ekspertizės aktas dar nėra teisinė išvada apie priežastinio ryšio buvimą. Ekspertizės aktas pateikia tik medicininę ar techninę priežastinio ryšio versiją, bet nepateikia baudžiamosios teisinės išvados. Į tai ne kartą atkreipė dėmesį Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylas kasacinės bylos dėl skundų, kuriose buvo ginčijamas priežastinio ryšio klausimo sprendimas teisme. „Priežastinis ryšys yra nusikaltimo sudėties požymis ir jo nustatymas yra tik teismo, o ne ekspertų kompetencijoje. Ekspertai sprendžia tik techninius klausimus, o teisinius – tik teismas. Priežastinio ryšio buvimas techniniu požiūriu dar nereiškia priežastinio ryšio buvimo teisiniu požiūriu. Tam ir yra teismas, kad veika ir jos padariniai būtų vertinami teisiniu požiūriu. Eismo saugumo taisyklių pažeidimo (nusikalstamos veikos) fakto nustatymas taip pat yra teismo, o ne ekspertų kompetencijoje. Tik teismo kompetencijoje yra vertinti ekspertų išvadas ir sutikti su jomis pilnai ar iš dalies“ [8]. Eksperto išvada – tai tik vienas iš įrankių teismui padaryti teisinę išvadą. Siekiant padaryti teisingą išvadą, labai svarbu žinoti teorinius priežastinio ryšio nustatymo aspektus. Išvadą dėl priežastinio ryšio daro asmuo, tiriantis bylą, ir teismas.

Priežastinis ryšys – toks pats reikšmingas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kaip ir kiti pagrindiniai sudėties požymiai. Neteisingo priežastinio ryšio nustatymo pasekmė bus netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas ir nekaltų asmenų patraukimas baudžiamojon atsakomybėn. Tam, kad to būtų išvengta, labai svarbu žinoti priežastinio ryšio nustatymo teorinius aspektus bei priežastinio ryšio nustatymo metodiką. Kuo remiantis daroma išvada apie priežastinio ryšio buvimą ar nebuvimą? Tokia išvada daroma remiantis dviem dalykais: 1) bylos medžiagoje nustatytais duomenimis, 2) teorinėmis žiniomis apie priežastinį ryšį ir jo atmainas, taip pat vadovaujantis priežastinio ryšio nustatymo metodika.

Norisi atkreipti dėmesį į vieną svarbų dalyką: įstatymu priežastinio ryšio klausimai nereguliuojami. Baudžiamojo kodekso straipsniuose nesurasime užuominų apie priežastinį ryšį [1; 2]. Šis klausimas sprendžiamas daugiau remiantis teorinėmis nuostatomis, jų žinojimu. Kartu reikia atkreipti dėmesį, kad priežastinio ryšio problema yra viena iš sudėtingiausių baudžiamosios teisės teorijos problemų. Mokslininkai siūlo skirtingus šios problemos sprendimo kelius [3, p.124–137; 4, p.277–301; 5, p. 247–260; 6; 7, p. 338–354].

1. OBJEKTYVUS PRIEŽASTINIO RYŠIO POBŪDIS. PRIEŽASTIS IR PADARINIAI

Išeities taškas priežastinio ryšio problemoms spręsti yra tezės apie objektyvų priežastinio ryšio pobūdį supratimas. Priežastinis ryšys yra objektyvus ryšys tarp reiškinių, egzistuojantis mus supančioje tikrovėje nepriklausomai nuo mūsų valios ar mūsų norų. Objektyvus

priežastinio ryšio pobūdis reiškia, jog tam tikros mūsų veikos tam tikromis sąlygomis visada sukelia atitinkamus padarinius, norime mes to ar ne. Tai – labai svarbus momentas. Priežastinio ryšio objektyvus pobūdis leidžia daryti išvadą, kad šis ryšys gali būti pažintas. Žmogus, darydamas kažkokį poelgį, gali numatyti priežastinio ryšio vystymąsi, t. y. numatyti, kokius padarinius gali sukelti vienas ar kitas jo poelgis. O tai jau yra viena iš svarbių jo baudžiamosios atsakomybės sąlygų.

Norint padaryti išvadą apie priežastinį ryšį, būtina išspręsti du klausimus: 1) nustatyti būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, 2) nustatyti priežastinio ryšio pobūdį.

2. BŪTINOSIOS PADARINIŲ KILIMO SĄLYGOS TAISYKLĖ IR JOS NUSTATYMAS

Viena iš preliminarių sąlygų teisingam priežastinio ryšio klausimo sprendimui yra būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės nustatymas. Būtinosios sąlygos taisyklės žinojimas ir jos taikymas sudėtingose situacijose yra pirmas žingsnis nustatant priežastinio ryšio buvimą ir priartina prie teisingos išvados dėl priežastinio ryšio buvimo ar nebuvimo. Šis metodas itin naudingas tais atvejais, kai prie padarinių kilimo prisideda kelios sąlygos. Todėl priežastinio ryšio nustatymas tais atvejais, kai išaiškėja kelios įstatyme numatytų padarinių kilimo sąlygos ar priežastys, paprastai prasideda nuo būtinosios sąlygos taisyklės patikrinimo. Tokios situacijos neretai pasitaiko tiriant su eismo saugumo taisyklių pažeidimu susijusias bylas.

Būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika buvo būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga. Tuo tikslu keliamo klausimą, ar kaltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika. Būtinosios sąlygos taisyklę nustatome atmesdami situacijoje paeiliui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir palikdami visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas.

3. BŪTINASIS IR ATSITIKTINIS PRIEŽASTINIS RYŠYS IR JO NUSTATYMAS

Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklės patikrinimas paprastai dar galutinai neišsprendžia priežastinio ryšio klausimo sprendimo konkrečioje byloje. Jis tik priartina prie išvados dėl priežastinio ryšio buvimo (išskyrus atvejus, kai nustatome, jog pavojinga veika nebuvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga). Todėl išsiaiškinę, kad veika buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, prieiname prie antro priežastinio ryšio nustatymo etapo – priežastinio ryšio pobūdžio byloje nustatymo. Priežastinis ryšys filosofine prasme gali įgauti vieną iš dviejų atmainų: yra būtinasis ir atsitiktinis priežastinis ryšys. Šis skirstymas galbūt nelabai reikšmingas filosofine prasme, bet labai reikšmingas baudžiamojoje teisėje, todėl asmenys, tiriantys bylas, turi mokėti juos skirti.

Atsitiktinis priežastinis ryšys – tai nebūdinga reiškiniiui, nedėsninga reiškiniių ryšio forma, kai daug kartų

pasikartojančiuose bandymuose veikia nesukelia mus dominančių padarinių, tačiau tam tikromis retai pasikartojančiomis, o gal net nepasikartojančiomis sąlygomis, įsimačius kokiai nors papildomai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingus padarinius. Vienoje byloje aprašyta, kad žmogui buvo suduotas vienas stiprus smūgis kumščiu į krūtinę ir jis iškart mirė sustojus širdžiai. Baudžiamosios atsakomybės klausimo sprendimas didžiaja dalimi priklausys nuo priežastinio ryšio pobūdžio nustatymo. Vienas smūgis kumščiu į krūtinę paprastai nesukelia tokių padarinių, kaip žmogaus mirtis. Čia gali išivelti atsitiktinumas – nukentėjusiojo organizmo ypatumai, kurių kaltininkas gali nežinoti. Tokiu atveju kilusieji padariniai gali neišplaukti iš padarytos veikos pobūdžio. Galime padaryti eksperimentą: ta pačia veika, tuo pačiu būdu paveikti 100 žmonių ir galbūt nei vienas iš jų nemirs. Tačiau jeigu tarp jų bus asmuo su specifinėm organizmo savybėm, jis gali mirti. Toks eksperimentas yra išvados dėl atsitiktinio priežastinio ryšio pobūdžio pagrindas.

Savo ruožtu būtinasis priežastinis ryšys yra būdingas, dėsningas reiškinių sąryšis. Būtinasis priežastinis ryšys – tai toks ryšys, kai esant tam tikroms sąlygoms mus dominančios veikos visada ar bent jau paprastai (dažniausiai) sukelia tam tikros rūšies pavojingus padarinius. Viena iš ryškių būtinojo priežastinio ryšio savybių yra ta, kad jis yra iš anksto numatomas. Visuomeninė žmogaus praktika, gyvenimo patyrimas padeda pažinti gamtos ir visuomenės dėsnius. Iš gyvenimo patyrimo (praktikos) žmogus gali numatyti, kokios jo veikos (veiksmai ar neveikimas) kokius padarinius gali sukelti. Kiekvienas normalus žmogus iš gyvenimo patirties žino, kokius padarinius gali sukelti šūvis į žmogų iš šaunamojo ginklo ar dūris peiliu, kokius padarinius paprastai sukelia smūgis ranka į krūtinę, o kokius – kietu daiktu per galvą. Jei kaltininkas smeigtų peiliu žmogui į pilvą ir taip sužalotas žmogus mirtų, mes be didelių abejonių nuspręstume, kad priežastinis ryšys yra būtinas. Priežastinio ryšio numatymas yra išskirtinis būtinojo priežastinio ryšio bruožas, skiriantis jį nuo atsitiktinio ryšio. Žmogus, smeigdamas peiliu į pilvą, paprastai numato, kad toks smūgis gali sukelti mirtį.

Tačiau teismų praktikoje nereti atvejai, kai kaltininkai, sudavę kitam asmeniui vieną ar kelis smūgius ranka į galvos sritį ar peiliu dūrę į krūtinės sritį (dėl to nukentėjusysis mirė), pateikus jiems kaltinimą teigia, kad nenumatę padarinių. Priežastinio ryšio aspektu įdomi yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis dėl Panevėžio apygardos teismo nuosprendžio R. Š. byloje. R. Š., pripažintas kaltu pagal 1961 m. BK 105 str. 9 p., nuteistas laisvės atėmimu vienuolikai metų už tai, kad Panevėžio m. Nemuno gatvės namo rūsyje liepė A. Č. pasišalinti iš rūsio, o jam atsisakius tai padaryti, sudavė penkis smūgius rankomis į galvą ir sumušė nukentėjusiojo kairę šoninę kaktos, smilkinio bei skruosto sritį ir sukrėtė galvos smegenis, taip pat kaktos dešinio gumuro priekinę sritį, dešinės akies vokus ir paakį, nosies, kairio antakio, skruosto ir viršutinės lūpos sritį, kairės ausies kaušelio sritį, t. y. padarė sunkų kūno sužalojimą, dėl kurio po

kelių dienų nukentėjusysis mirė ligoninėje. Kasaciniu skundu nuteistasis ginčijo teismų sprendimus. Kasatorius abejojo veikos kvalifikacija tuo pagrindu, kad tarp suduotų smūgių ir nukentėjusiojo mirties nėra priežastinio ryšio, nes nukentėjusysis mirė ne iš karto, be to, atsisakė gydytojų pagalbos. Kasatorius manė, kad neišaiškinta, ar tinkamai ir laiku nukentėjusiajam buvo paskirtas gydymas, ir ar medicinos pagalbos nesuteikimas laiku neturėjo įtakos jo mirčiai ir kasatoriaus veikos kvalifikavimui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija kasacinio skundo nepatenkino. „Teismas pažymėjo, kad teismo medicinos ekspertizės išvadose nurodyti daugiau negu 5 smūgiai, suduoti nukentėjusiajam, tačiau teismas inkriminavo tik tuos smūgius, kurie sukėlė pavojingus gyvybei sužalojimus. Tai, kad nukentėjusysis mirė tik po kelių dienų, nėra pakankamas pagrindas perkvalifikuoti kasatoriaus veiksmus į kitą lengvesnį BK straipsnį. Veikos kvalifikavimui pagal BK 104 ar 105 str. (2000 m. BK 129 straipsnį) svarbu ne mirties laikas, o mirties priežastis. Mirties priežastis pagal teismo medicinos ekspertizės aktą buvo smūgiai, suduoti į galvos sritį. Byloje nustatyta, kad smūgius sudavė ne kas kitas, o kasatorius. Savalaikis ar nesavalaikis medicinos pagalbos suteikimas, gydymo klaidos, be abejo, gali turėti įtakos veikos padariniams – užkirsti jiems kelią, ar atvirksčiai – paspartinti pasekmių kilimą. Tačiau baudžiamajai atsakomybei svarbiausia yra priežastinis ryšys tarp kaltininko veikos ir kilusių pasekmių. Pavojingas gyvybei kūno sužalojimas yra toks sužalojimas, kuris paprastai baigiasi nukentėjusiojo mirtimi. Savalaikė medicininė pagalba gali užkirsti kelią mirčiai. Tačiau tai kvalifikacijai reikšmės turi tik tiek, kad dėl savalaikės pagalbos suteikimo pavykus išgelbėti gyvybę, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti. Jei to padaryti nepavyksta, veika kvalifikuojama kaip baigtas nužudymas. Be to, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti nužudymą ir tada, jei kaltininkas padarė pavojingus gyvybei sužalojimus, tačiau tiesioginė mirties priežastis buvo gydytojo klaida. Gydymo klaidų byloje nenustatyta. Tai, kad iškvietus greitąją pagalbą, nukentėjusysis atsisakė važiuoti į ligoninę, negali būti laikoma gydymo klaida“ [9].

Baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinasis priežastinis ryšys. Tik išvada apie būtinąjį priežastinį ryšį yra išvada apie šio objektyvaus sudėties požymio buvimą tiriamojoje veikoje. Be abejo, tokia išvada daroma paskutinė, t. y. tik nustačius pavojingos veikos padarymą bei įstatyme numatytų padarinių buvimą inkriminuojamojoje veikoje gali būti bandoma susieti veiką su padariniiais.

Išvada apie atsitiktinį priežastinio ryšio pobūdį yra išvada apie priežastinio ryšio baudžiamąją teisinę prasmę nebuvimą, nes priežastinis ryšys baudžiamajoje teisėje siejamas tik su būtinuoju priežastiniu ryšiu. Taigi, nors filosofine prasme priežastinis ryšys egzistuoja, baudžiamąją teisinę prasmę tokio pobūdžio priežastinis ryšys neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Jis nėra dėsningas, todėl jis negali būti iš anksto numatomas. Net jei ir pripažinsime, kad objektyviai priežastinis ryšys egzistuoja, kaltės nebuvimas šalins galimybę traukti

asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Juk vienas iš kaltės elementų yra įstatyme numatytų padarinių numatymas, o numatyti asmuo gali tik būtinuosius padarinius, kurie išplaukia iš dėsniniais pagrįsto priežastinio ryšio. Toks yra tik būtinojo ryšio pobūdis.

4. TIESIOGINIS IR SUDĖTINGAS PRIEŽASTINIS RYŠYS

Kalbant apie priežastinio ryšio nustatymo problemą, svarbu žinoti dar vieną priežastinio ryšio aspektą. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys skirstomas į tiesioginį ir sudėtingą. Tiesioginis priežastinis ryšys yra tada, kai veikia tiesiogiai sukelia padarinius. Pavyzdžiui, kaltininkas sudavė tris smūgius peiliu į pilvą, ir nukentėjęs įvykio vietoje nuo veikia padarytų sužalojimų mirė.

Sudėtingas priežastinis ryšys – tai ryšys, komplikotas dėl pašalinių jėgų įsikišimo. Priežastinis ryšys būna sudėtingas tada, kai objektyviai įstatyme numatytus padarinius sukelia pavojinga žmogaus veika, bet iš dalies prisideda ir kiti veiksniai. Jais gali būti kalta (gydytojas, operuodamas sužalotą pacientą, padarė medicinos klaidą) ar nekalta trečio asmens veika (nukentėjusysis stumiamas po pravažiuojančios mašinos ratais), gamtos ar techninės jėgos ir panašiai.

Konflikto su bendradarbiais metu A. sudavė kelis smūgius B. kumščiu į galvos sritį, į krūtinę. Nukentėjęs nuo smūgių prarado pusiausvyrą ir krito ant grindinio, krisdamas galva trenkėsi į betoninį grindinį, dėl to kraujas išsiliejo į smegenis. Nukentėjusysis čia pat mirė. Šiuo atveju priežastinis ryšys yra sudėtingas. Prie padarinių dalinai prisideda žmogaus veika – smūgių sudavimas ir žmogaus sužalojimas ir sužaloto žmogaus kritimas ant betoninio grindinio, dėl to padaromas dar vienas sužalojimas. Šiuo atveju labai svarbu išaiškinti, kokią įtaką nukentėjusiojo mirčiai turėjo kaltininko smūgiai, o kokią – sužalojimai dėl kritimo. Ekspertizė nustatė, kad mirtis įvyko nuo žmogaus galvos kontakto su kietu grindiniu. Ar galima šiuo atveju inkriminuoti kaltininkui nužudymą (tyčinį ar neatsargų). Spręsdami klausimą, vėl neišvengsime pasinaudoti būtiniosios sąlygos taisykle. Ar veika – smūgiai į įvairias kūno vietas – buvo būtina mirties sąlyga? Jei nukentėjusysis nebūtų parkritęs be pavojingos veikos pagalbos, darome išvadą, kad smūgiai buvo būtinoji mirties sąlyga. Taigi priežastinio ryšio užuomazgos lyg ir yra. Tačiau būtiniosios sąlygos taisyklės nustatymas neišsprendžia priežastinio ryšio pobūdžio klausimo. Koks priežastinio ryšio pobūdis šioje byloje: būtinasis ar atsitiktinis? Panašiose situacijose priežastinio ryšio klausimo sprendimas nėra paprastas ir teismų praktikoje sukelia problemų, kadangi priežastinis ryšys yra sudėtingas. Jei smūgiai ir dėl jų kilę padariniai nebuvo pavojingi gyvybei, klausimas dėl priežastinio ryšio pobūdžio sprendžiamas atsižvelgiant į nusikalstamos veikos padarymo priemones, nusikalstamos veikos padarymo vietos ypatumus, kaltininko galimybę numatyti, kad nukentėjusysis gali kristi ir susitrenkti galvą ir dėl to mirti. Jei atsižvelgę į visas aplinkybes padarysime išvadą, kad padariniai yra dėsningi, t.

y. iš anksto numatomi šioje situacijoje, konstatuosime būtinąjį sudėtingą priežastinį ryšį ir kvalifikuosime veiką kaip nužudymą. Aišku, jei smūgiai buvo nestiprūs, įvykiai vyko ant žolės, nukentėjusysis krito ant minkšto pagrindo, išvada dėl priežastinio ryšio gali būti kita, t. y. apie atsitiktinį priežastinio ryšio su kilusiais padariniais pobūdį.

Be abejo, pripažinus atsitiktinį priežastinio ryšio pobūdį, asmuo nebus traukiamas atsakomybėn už kilusius padarinius (šiuo atveju už gyvybės atėmimą). Tačiau jis gali būti traukiamas atsakomybėn už tuos padarinius, kurie turi tiesioginį priežastinį ryšį su padaryta veika (sužalojimai, padaryti smogiant į galvą ir krūtinę). Pripažinus būtinąjį priežastinį ryšį, asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už kilusius padarinius (mirtį).

5. PRIEŽASTINIS RYŠYS IR KALTĖ

Norisi atkreipti dėmesį į dar vieną svarbų dalyką. Nereikia tapatinti priežastinio ryšio ir kaltės. Priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas nepakeičia, nepreziuoja kaltės, taigi neatpalaiduoja nuo kaltės nustatymo. Neretai šie dalykai painiojami. Nustatydami priežastinį ryšį, mes nustatome objektyvią įvykių seką. Jei priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių nėra, be abejo, nėra prasmės nustatinėti kaltę, net ir neatsargią kaltės formą. Jei priežastinis ryšys konstatuojamas, tai dar visai nereikia, jog dėl kilusių padarinių asmuo būtinai bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Juk ir dėsningo priežastinio ryšio asmuo dėl savo gyvenimo patyrimo ypatumų gali nenumatyti. Tačiau pastaruoju atveju teismas kaltininkui gali konstatuoti pareigą ir galimybę numatyti padarinius, turinčius priežastinį ryšį, t. y. inkriminuoti BK straipsnį, numatantį padarinius, sukeltus esant neatsargiai kaltės formai. Tačiau tai jau ne priežastinio ryšio, o kaltės problema.

6. PRIEŽASTINIO RYŠIO KLAUSIMAI LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO NUTARTYSE

Dabar pateiksime keletą pavyzdžių, kaip buvo sprendžiami priežastinio ryšio klausimai pirmos apeliacinės instancijos teismų sprendimuose ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

Kauno rajono apylinkės teismo nuosprendžiu L. P. pripažintas kaltu ir nuteistas pagal 1961 m. BK 246 str. 2 d. laisvės atėmimu dvejiems metams, atimant teisę vairuoti transporto priemones vienerius metus už tai, kad apie 23 val. 45 min. Kauno rajone kelio Kaunas – Šakiai 11 km. 220 m., vairuodamas automobilį „Renault 25“, nevažiavo kuo arčiau dešiniojo vairuojamosios dalies krašto, tuo pažeisdamas Kelių eismo taisyklių (toliau – ir KET) 13.4 punkto reikalavimus ir susidūrė su priešais atvažiuojančiu automobiliu „VW Scirocco“, dėl to pastarojo vairuotojai R. B. buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartimi L. P. apeliacinis skundas atmestas.

Kasaciniu skundu nuteistasis prašė panaikinti Kauno apygardos teismo nutartį ir pakeisti Kauno rajono apylinkės teismo nuosprendį, ir priimti išteisinamąjį nuosprendį. Kasatorius mano, jog teismai netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, nuosprendyje neatsakė į klausimą, ar jis padarė veika, kurios padarymu kaltinamas. Tam, kad būtų galima svarstyti, ar jis kaltas dėl eismo saugumo taisyklių pažeidimo, pirmiausia reikėjo nustatyti, ar jis pažeidė taisykles. Jie abu su nukentėjusiaja vairavo „padidinto pavojaus šaltinį“, tačiau teismas visiškai neanalizavo, nevertino kitos eismo dalyvės – R. B. – veiksmų ir nekonstatavo, kad ji nepažeidė eismo saugumo taisyklių. Kasatorius atkreipia dėmesį, kad to niekas byloje nenustatė, nekaltino jos, kad išvažiavo į priešpriešinę kelio dalį arba važiavo kelio viduriu. Tuo tarpu nevažiavimas kuo arčiau dešiniojo kelio krašto ar 0,5 m ar 0,3 m atstumu dar nepatvirtina, kad buvo pažeistos KET. Be to, avarija kilo ne tik dėl to, kad jį apkino, bet ir dėl to, kad nukentėjusioji pati nevykdė kelių eismo taisyklių reikalavimų ir važiavo posūkyje ne jai skirta eismo juosta, o sukdamą į kairę „kirto“ posūkį. Be to, kasatorius nurodė, jog ne ekspertų kompetencija spręsti apie kaltę, kas kokius reikalavimus pažeidė. Vienok ekspertė nurodė, kad kasatorius neįvykdė KET 13.4 p., 14.1 p. reikalavimų ir tai buvo priežastinis ryšys su avarijos kilimu. Teisingumą vykdo tik teismas, ir tik teismas gali nuspręsti, kas kokio įstatymo, kokių taisyklių nevykdė, ir teisiškai įvertinti pasekmes (BPK 11 str.).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija kasacinį skundą iš dalies patenkino. Teisėjų kolegija konstatavo, kad apylinkės teismas, nagrinėdamas bylą, nenustatė faktinių bylos aplinkybių tokia apimtimi, kaip to reikalauja inkriminuotas BK 246 straipsnis. Teismas, darydamas išvadą dėl BK 246 str. 2 d. numatytos nusikaltimo sudėties buvimo L. P. veikoje, didžiausią dėmesį kreipė į šio autoįvykio padarinius, t. y. į sunkų kūno sužalojimą, padarytą nukentėjusiajai R. B. Tuo tarpu apylinkės teismas nepakankamai analizavo BK 246 str. numatytos pavojingos veikos buvimą, t. y. neįsigilino į įvykio situaciją, į kelių eismo taisyklių pažeidimus, kurie galėjo esamomis sąlygomis sąlygoti tokius padarinius ir neteisingai nustatė priežastinį ryšį tarp inkriminuoto kelių eismo taisyklių pažeidimo (KET 13.4 p) ir kilusių padarinių (sunkaus kūno sužalojimo). Apylinkės teismas inkriminavo L. P. KET 13.4 punkto reikalavimų pažeidimą, t. y. nevažiavimą kuo arčiau dešiniojo vairuojamosios dalies krašto, dėl to R. B. buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas. Taigi teismas konstatavo, kad tarp inkriminuoto kelių eismo taisyklių pažeidimo ir kilusių padarinių yra priežastinis ryšys. KET 13.4 punkto pažeidimas, kaip viena iš susidūrimo priežasčių, įrašytas ir autotechninės ekspertizės akte. Remdamasis šiame akte išdėstytomis išvadomis, apylinkės teismas pripažino L. P. kaltu padarius nusikaltimą, numatytą BK 246 str. 2 d. Tuo tarpu apylinkės teismas netinkamai įvertino autotechninės ekspertizės išvadas, nesuseddamas jų su autoįvykio aplinkybėmis ir kita bylos medžiaga, dėl to netinkamai nustatė priežastinį ryšį tarp inkriminuoto kelių eismo taisyklių pažeidimo ir kilusių padarinių. Apylinkės teismas neatkreipė dėmesio, kad byloje nustaty-

tomis sąlygomis L. P. įvykdytas KET 13.4 p. pažeidimas negalėjo sukelti nei autoįvykio, nei kūno sužalojimo R. B. Įvykio vietos apžiūros protokole ir įvykio vietos schemoje pažymėta, kad susidūrimo vietoje važiuojamosios dalies plotis yra 7 metrai, be to, pažymėta skiriamoji juosta, kurios matmenys įvykio vietos schemoje tiksliai nepažymėti, tačiau turėtų eiti per kelio važiuojamosios dalies vidurį. Taigi vienos eismo krypties plotis turėtų būti 3,5 m. Esant tokiam važiuojamosios dalies pločiui, transporto priemonių susidūrimas gali įvykti tik vienai ar abiem transporto priemonėms išvažiavus į priešingą eismo juostą. Pats važiavimas arčiau ar toliau nuo dešiniojo kelkraščio, neišvažiavus į priešingą eismo juostą, negalėtų sukelti autoįvykio, taigi negalėjo būti priežastinio ryšio su kilusiomis pasekmėmis. Tuo tarpu byloje nenustatyta, kas iš eismo dalyvių išvažiavo į priešingą eismo juostą ir tuo būdu sukėlė autoįvykį. Apylinkės teismas neįvertino šios aplinkybės. Tuo tarpu Kauno apygardos teismas apeliacinėje nutartyje, neįvertinęs KET pažeidimo pobūdžio ir nepagrindęs jo ryšio su kilusiomis pasekmėmis, be jokių argumentų konstatavo priežastinio ryšio buvimą, nors apeliaciniame skunde buvo ginčijamas priežastinio ryšio buvimas.

Nors nuosprendis remiasi iš esmės tik autotechninės ekspertizės aktu, apylinkės teismas, pagrįsdamas L. P. kaltę, teigia, kad ją patvirtina įvykio vietos apžiūros protokolai, autoįvykio schema, teismo ekspertizės aktas, nukentėjusios parodymai. Tuo tarpu, kaip matosi iš bylos medžiagos, nei vienas iš paminėtų dokumentų bei parodymų nepatvirtina nei L. P. padaryto KET 13.4 p. pažeidimo, nei jo išvažiavimo į priešingą eismo juostą, nei kokių nors kitų KET pažeidimų. Vertindamas surinktus įrodymus, apylinkės teismas pažeidė BPK 74 str. 1 d. ir 75 str. 3 d. ir 76 str. reikalavimus. Tuo tarpu Kauno apygardos teismas apeliacinėje nutartyje neįvertino šių pažeidimų.

Atskirai reikia paminėti autotechninės ekspertizės akto vertinimą. Pats ekspertizės aktas yra prieštaringas. Ekspertas akto aprašomojoje dalyje pagrįstai nurodo, kad įvykio vieta apžiūrėta nekokybiškai: daugelis esminę reikšmę išvadai turinčių autoįvykio aplinkybių neužfiksuota arba jų fiksacija yra nepakankama išvadai dėl kaltininkų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Todėl aprašomojoje ekspertizės akto dalyje ekspertas teigia, kad jis negali kategoriškai spręsti apie automobilių susidūrimo vietą ir mechanizmą. Tačiau ekspertizės išvadose pateikiamos kategoriškos išvados. Be to, eksperto išvadose visiškai neanalizuojami kito transporto įvykio dalyvio – R. B. – veiksmai, nors esant priešpriešiniam susidūrimui, kitos transporto priemonės vairuotojos veiksmai taip turėjo būti analizuojami. Šiuo atveju apylinkės teismas, vertindamas ekspertizės išvadas, pažeidė BPK 76 str. reikalavimus. Tokiu būdu vertindamas įrodymus, apylinkės teismas iš esmės pažeidė baudžiamojo proceso įstatymą, kas nulėmė teisėto ir pagrįsto nuosprendžio priėmimą. Kauno apygardos teismas šių pažeidimų, padarytų nagrinėjant bylą pirmos instancijos teisme, nepastebėjo.

Nepilnai nustatęs faktines bylos aplinkybes ir vertindamas įrodymus, pažeidęs BPK 74, 75, 76 str. reika-

lavimus, teismas padarė išvadas, kurių nepatvirtina įrodymai, išnagrinėti teisiamejame posėdyje. Kauno apygardos teismas, priimdamas nutartį, neįsigilino į aukščiau nurodytus prieštaravimus, todėl, atmesdamas apeliacinį skundą, pats pažeidė BPK 388 str. 3 ir 5 d. reikalavimus. Todėl Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis naikintina ir byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Kolegija teigia, kad nagrinėjant bylą iš naujo apeliacine tvarka būtina nustatyti, kuris iš eismo dalyvių išvažiavo į priešingą eismo juostą ar padarė kitą grubų KET pažeidimą, kuris sąlygotų BK 246 str. 2 d. numatytų pasekmių kilmą, taip pat pačios skiriamosios juostos buvimo faktą įvykio metu bei jos nuotolį nuo kelkraščio. Nors byloje esančioje įvykio schemoje ji pažymėta, tačiau nukentėjusioji teigia, kad įvykio metu skiriamoji juosta nebuvo pažymėta. Būtina patikrinti šį faktą. Byloje nenustatyta susidūrimo vieta, neįvertinta stiklo šukių lokalizacija. Pagal įvykio schemą išeitų, kad šukių daugiau eismo juostoje L. P. vairuoto automobilio judėjimo kryptimi. Būtina patikrinti, kiek tai atitinka tikrovę, nes pagal schemą išeitų, kad didesnė tikimybė, jog į priešingą eismo juostą išvažiavo ne L. P., o R. B. vairuojamas automobilis. Tuo tarpu nukentėjusiosios eismo saugumo taisyklių pažeidimo versija byloje iš viso neanalizuojama. Byloje nėra duomenų apie transporto priemonių apžiūros rezultatus, iš kurių galima būtų nustatyti susidūrimo vietą ir mechanizmą. Būtina teisiškai nustatyti, kurio eismo dalyvio KET pažeidimas buvo kilusių pasekmių priežastis. Tik tada bus galima spręsti baudžiamosios atsakomybės klausimą [10].

Kitoje byloje Šilalės rajono apylinkės teismo nuosprendžiu L. I. buvo nuteistas pagal BK 281 str. 5 d. laisvės atėmimu ketveriems metams. Pritaikius BK 75 str. 1 d., 2 d. 7 p., 3 d. bausmės vykdymas atidėtas trejiems metams, įpareigojant per bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpį nekeisti gyvenamosios vietos be institucijos, prižiūrinčios bausmės vykdymo atidėjimą, sutikimo. L. I. nuteistas už tai, kad jis birželio mėnesį, apie 17 val. 55 min., automagistralėje Vilnius – Kaunas – Klaipėda, 239-ame kilometre, kelio ruože, pažymėtame išpėjamoju ženklu „Daug avarijų“, pirma automagistralės eismo juosta vairuodamas automobilį „Audi 80“ Klaipėdos m. kryptimi apie 60 km. per val. greičiu (tuo pažeisdamas KET 14.5.5. punkto reikalavimus) ir 3,87 m ilgio lanksčia vilktimi (tuo pažeisdamas KET 26.2. punkto reikalavimus) vilkdamas automobilį „Mercedes-Benz 190“, vairuojamą M. D., norėdamas aplenkti pirmąją eismo juosta važiavusį nenustatytą automobilį, išvažiavo į automagistralės antrą eismo juostą, kur, nutrūkus lanksčiai vilkčiai, priverstinai sustojo automagistralės kairės pusės kelkraštyje, palikdamas automobilį „Mercedes-Benz 190“ stovėti iš dalies išsikišusį antroje automagistralės eismo juostoje, t. y. per 1 m nuo kairiojo kelkraščio. Nesiimdamas skubių priemonių pašalinti abu automobilius nuo važiuojamosios kelio dalies (tuo pažeidė KET 2.3., 2.4., 16.9. punktų reikalavimus), L. I. sukėlė grėsmę eismo saugumui bei sudarė kliūtį, dėl to G. P., vairuodamas automobilį „Opel Frontera“ antrąją automagistralės eismo juosta ir bandydamas išvengti su-

sidūrimo su automobiliu „Mercedes-Benz 190“, staiga pasuko automobilį į dešinę, todėl automobilis tapo nevaldomas, keletą kartų apsvirtė ir nuslydo į dešinę nuo kelio sankasos, dėl to buvo nepataisomai sugadintas, nukentėjusiajam G. P. padarytas lengvas kūno sužalojimas, kuris sukėlė trumpalaikį sveikatos sutrikimą, nukentėjusieji D. P. ir A. P. buvo sunkiai sužaloti, o dar du keleiviai mirė. Visi keleiviai važiavo neprisisegę saugos diržų. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartimi nuteistojo L. I. apeliacinis skundas buvo atmestas.

Kasaciniu skundu nuteistasis prašė panaikinti Šilalės rajono apylinkės teismo nuosprendį ir Klaipėdos apygardos teismo nutartį ir jį išteisinti. Kasatorius pareiškė, kad teismo nuosprendis ir nutartis priimti netinkamai pritaikius baudžiamąjį įstatymą. Kasatorius nuomone, teismai klaidingai, nemotyvuotai ir nepagrįstai jo atsakomybės pagrindu laikė Kelių eismo taisyklių 26.5 p. pažeidimą, kad vilkimo metu už KET laikymąsi atsakingas velkančiosios transporto priemonės vairuotojas. Vilkimas KET požiūriu yra tuomet, kai abi transporto priemonės juda sukabintos vilktimi. Joms stovint vietoje, vilkčiai esant nesukabintai, automobilis nevelkamas. Atsižvelgiant į ekspertų išvadas ir KET 16.9 p. reikalavimą, už M. D. vairuojamo automobilio MB 190 sustojimo vietą atsakingas jo vairuotojas, o ne L. I.

Kasatorius teigė, kad teismai neteisingai išsprendė jo kaltės klausimą. Teismai privalėjo nustatyti, ar yra kurio nors vairuotojo kaltė dėl įvykio. Vilkitis buvo nutrūkusi dėl techninių priežasčių, o kitų vairuotojų valioje buvo sustojimo vietos, važiavimo greičio, atstumo pasirinkimas, bet teismas kaltu pripažino būtent L. I. „Opel Frontera“ vairuotojas turėjo neviršyti saugaus greičio, laikytis saugios distancijos, vežti tik prisiseigusius keleivius, tuomet nebūtų šio įvykio. Kitų asmenų veiksmai nepagrįstai pripažinti L. I. kaltės įrodymu. Kasatoriaus manymu, baudžiamojon atsakomybėn turėtų būti traukiamas „Opel Frontera“ vairuotojas, nes jis nepasirinko saugaus greičio, nestebėjo kelio. Kasatoriaus manymu, dienos metu, esant geram matomumui ir lygiam plačiam keliui, vairuotojas privalėjo matyti kliūtį kelio kairėje pusėje, nes „Opel Frontera“ vairuotojas taip pat sėdėjo prie vairo kairėje pusėje, t. y. kliūtį iš kairės pusės vairuotojas pastebė žymiai anksčiau, nei kliūtį iš dešinės pusės. Kasatorius mano, kad įvykio priežastimi galėjo būti „Opel Frontera“ vairuotojo pasirinktas nesaugus greitis ir nesaugus manevravimas. Teismai visiškai neįvertino tos aplinkybės, kad M. D. automobilis buvo išsikišęs važiuojamoje kelio dalyje 1 m, norint ją apvažiuoti saugiai, visiškai nebuvo būtina ir neišvengiama 8 m pločio kelyje labai staigiai sukti į dešinę kelkraštį, po to į kairį kelkraštį. Be to, Klaipėdos apygardos teismas nepagrįstai nurodė, kad vienas iš pagrindinių veiksmy, už kuriuos nuteistas kasatorius, buvo nepriimtinas kliūtis apvažiavimo kelyje manevras, įvažiuojant į antrą eismo juostą. Teismas šią išvadą padarė, prieštaraudamas byloje surinktiems įrodymams. Neginčijamai nustatyta, kad autoįvykis įvyko ne vilkimo metu.

Teisėjų kolegija iš dalies patenkino kasacinį skundą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad

apeliacinės instancijos teismo išvada, padaryta išnagrinėjus L. I. apeliacinį skundą, kad apylinkės teismas įrodymus nuosprendyje išdėstė detalai, teisingai juos įvertino ir pagrįstai pripažino L. I. kaltu, teisėjų kolegijos manymu, kelia abejonių. Žemiau pateikiami kai kurie nutarties motyvai apie priežastinio ryšio klausimo sprendimą.

Byloje nustatyta, kad eismo įvykyje dalyvavo trijų automobilių vairuotojai (G. P., M. D., L. I.). Kaip galima spręsti iš nuosprendžio, apylinkės teismas nuosprendžiu pripažino, kad būtent (tik) L. I. pažeidė kelių eismo saugumo taisykles ir (tik) jo padarytas eismo saugumo taisyklių pažeidimas turėjo priežastinį ryšį su padariniais. Apygardos teismo nutartyje, atmetant apelianto motyvus, teigiama, kad „Opel Frontera“ vairuotojas G. P. jokių eismo taisyklių nepažeidė, tačiau tokia išvada prieštarauja byloje nustatytiems aplinkybėms, liudytojų parodymams ir pakartotinės ekspertizės išvadoms, kur minimas KET 14.2 punkto reikalavimų pažeidimas. Tuo tarpu ši išvada turi esminės reikšmės priežastinio ryšio nustatymui.

Kolegijos manymu, Klaipėdos apygardos teismas visiškai nepaisė pagrindinių apeliacinio skundo momentų – apelianto padarytų eismo taisyklių pažeidimų ir priežastinio ryšio tarp padarytų pažeidimų ir kilusių padarinių buvimo bei jo pagrindimo. L. I. apeliacinio skundo pagrindinis motyvas buvo tas, kad jis nepagrįstai pripažintas kaltu dėl padarinių, kad jo veikoje nėra BK 281 str. numatytos nusikaltimo sudėties. Sudėties nebuvimas ginčytas tuo pagrindu, kad teismas neteisingai nustatė priežastinį ryšį tarp jo padaryto pažeidimo ir kilusių padarinių ir kad ne jo, o galimai kitų eismo dalyvių padaryti kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimai turėjo priežastinį ryšį su padariniais. Deja apygardos teismas tik formaliai perrašė apylinkės teismo nuosprendžio teiginius, kurių dalis neatitinka faktinių bylos aplinkybių.

BK 281 str. 5 d. numato baudžiamąją atsakomybę tam, kas vairuodamas kelių transporto priemonę pažeidė kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles, jeigu dėl to įvyko eismo įvykis, kuriame žuvo žmogus. Nusikaltimo sudėtis yra materialinė, ji nustato baudžiamąją atsakomybę už veiką (kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimą) ir padarinius (įvyko eismo įvykis, dėl kurio žuvo žmogus). Esant materialiai nusikaltimo sudėčiai, byloje įrodinėjama aplinkybė tampa priežastinis ryšys tarp eismo saugumo taisyklių pažeidimo ir padarinių. Kadangi eismo įvykyje dalyvavo trys eismo dalyviai su trimis automobiliais, apeliacinės instancijos teismas turėjo itin didelį dėmesį sutelkti teisiškai vertindamas kiekvieno eismo dalyvio padarytus veiksmus kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimo požiūriu, t. y. nustatyti, kokias kelių eismo saugumo taisykles pažeidė kiekvienas eismo dalyvis ir tuo pagrindu įvertinti apylinkės teismo nuosprendį. Taip pat apeliacinės instancijos teismas turėjo detalai išnagrinėti priežastinio ryšio tarp kasatoriaus padaryto pažeidimo ir padarinių klausimą, o ne tik formaliai pasiremti ekspertų parodymais.

Vertinant L. I. padarytą veiką BK 281 str. prasme, pagrindinė užduotis yra nustatyti jo padarytus eismo saugumo taisyklių pažeidimus ir nustatyti priežastinį ryšį tarp kiekvieno kelių eismo taisyklių pažeidimo ir padarinių. Tai yra būtina sąlyga prieš darant išvadą, koks taisyklių pažeidimas buvo priežastiniu ryšiu susijęs su padariniais. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas apelianto skundo motyvus dėl priežastinio ryšio, visus apelianto padarytus kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimus įvardijo kaip visumą ir savo išvadą parėmė teismo posėdyje apklaustų ekspertų parodymais. Tačiau sprendžiant asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, toks teismo požiūris nepriimtinas. Asmuo gali būti pripažįstamas kaltu ir nuteisiamas tik už tą eismo taisyklių pažeidimą, kuris turėjo priežastinį ryšį su padariniais. Kai kurie pažeidimai gali būti nesusiję priežastiniu ryšiu su padariniais, todėl negali būti vertinami kaip nusikaltimo sudėties požymis. Tai konstatavo ir apeliacinis teismas, teigdamas, kad vilkimo greitis ir vilkties ilgis neturėjo priežastinio ryšio su kilusiais padariniais. Tačiau kaip pagrindinį pažeidimą, dėl kurio L. I. nuteistas, apeliacinis teismas įvardijo „nepriimtina kitos mašinos apvažiavimo manevrą išvažiuojant į antrą eismo juostą“. Tačiau ši veika nuosprendyje net neįvardyta kaip KET pažeidimas, nes Kelių eismo taisyklės tokio manevro nedraudžia, todėl negali būti inkriminuojama pagal BK 281 str.

Apygardos teismas, atmesdamas apeliacinį skundą, pasirėmė baudžiamojoje teisėje nepriimtina *pažeidimų daugeto kaip vieno įvykio* koncepcija. Teismas, atmesdamas apeliacinio skundo argumentus dėl priežastinio ryšio, pasirėmė ekspertų teiginiais, kad visi L. I. inkriminuoti eismo taisyklių pažeidimai, pradėdant nuo vilkimo greičio ir baigiant automobilio nepašalinimu nuo važiuojamosios dalies, buvo vienas įvykis. Tikėtina, kad ekspertams techniniu požiūriu – tai vienas įvykis, bet teisiniu požiūriu to negali būti. Teismas turėjo nustatyti kiekvieno pažeidimo, padaryto apelianto ir kitų eismo dalyvių, įtaką padariniams ir apkaltinamuoju nuosprendžiu pagal BK 281 str. 5 d. nuteisti tik tą asmenį ir tik arba tuos pažeidimus, kurie turėjo priežastinį ryšį su padariniais.

Pakartotinės autotechninės ekspertizės akte išvardyti kelių eismo taisyklių pažeidimai, kuriuos padarė šiame eismo įvykyje dalyvavę asmenys. Ekspertizės akte padaryta išvada, kad kiekvienas iš eismo įvykyje dalyvavusių asmenų padarė eismo taisyklių pažeidimų. L. I. pažeidė KET 2.3, 2.4, 2.6, 14.5.5, 16.9, 26.2, 26.5 punktus, M. D. – 2.4, 2.6, 16.9. punktus, G. P. – 14.2. punktą. Kiekvienas iš šių pažeidimų potencialiai galėjo sąlygoti padarinius. Teismo užduotis yra nustatyti, kurio asmens padaryti kurie pažeidimai sukėlė padarinius, t. y. buvo būtina padarinių atsiradimo sąlyga ir turėjo būtiną (dėsninę) priežastinį ryšį. To reikalauja BPK 1 straipsnis (Baudžiamojo proceso paskirtis), kuris skelbia, kad baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką pa-

daręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

Kolegija sutinka su teismų argumentais, kad pagal KET 26.5 p. velkančios transporto priemonės vairuotojas atsakingas už tai, kad velkant būtų laikomasi kelių eismo taisyklių. Tačiau apeliacinės instancijos teismas neaptarė ir neatsakė į apeliacinio skundo nuorodą, kad eismo įvykio metu automobilis nebuvo velkamas, nes dėl priežasčių, nepriklausančių nuo abiejų vairuotojų valios, t. y. be jų kaltės, vilktis nutrūko. Nutrūkus vilkčiai ir ją rišant, vilkimo procesas nevyksta, ir kiekvienos mašinos vairuotojas tampa aktyviu eismo dalyviu, atsakingu už eismo taisyklių laikymąsi. Tokia išvada padaryta ir pakartotinės ekspertizės išvadose (išvadų 3 p., 2 d.). Tačiau, kaip matyti iš nuosprendžio ir nutarties, teismai šia išvada nesivadovavo. Tuo tarpu ir apylinkės, ir apeliacinis teismas turėjo aptarti, ar galima L. I. inkriminuoti KET 16.9 p. pažeidimą situacijoje, kai vilkimas nutrūko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo apelianto valios, ir ne jo, o kita mašina, kurioje taip pat buvo ir kurią valdė kitas vairuotojas M. D., sudarė kliūtį „Opel Frontera“ vairuotojui.

Be to, atkreiptinas teismų dėmesys, kad BK 281 str. numato tik neatsargią kaltės formą, todėl bendrininkavimas šios kategorijos nusikaltimuose neįmanomas, taigi neįmanoma ir situacija, kai keli asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn už tą patį KET pažeidimą. Baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas tik tiesiogiai kelių eismo taisyklės pažeidęs asmuo. Teismas turėjo įvertinti apylinkės teismo išvadą, pagal kurią net nutrūkus vilkčiai ir mašinoms priverstinai sustojus (nesant dėl to vairuotojų kaltės), L. I. liko atsakingas už kito vairuotojo veiksmus.

Nagrinėdamas nuteistojo apeliacinį skundą, apygardos teismas turėjo visapusiškai patikrinti apylinkės teismo išvadą dėl priežastinio ryšio. To negalima padaryti neaptarus ir neįvertinus trečio eismo įvykio dalyvio – „Opel Frontera“ vairuotojo G. P. – veiksmų šioje situacijoje ir jų įtakos padariniams. Tai padaryti šioje byloje būtina, nes ši aplinkybė gali turėti įtakos nusikaltimo sudėties buvimui kasatoriaus veikoje. Teismas turėjo išanalizuoti, ir kiek G. P. padaryti kelių taisyklių pažeidimai, t. y. 14.2 punkte nustatyto reikalavimo nesilaikymas, kad atsiradus kliūčiai ar iškilus eismo saugumo grėsmei vairuotojas (jei jis gali tai pastebėti) privalo sulėtinti transporto priemonės greitį, net visiškai ją sustabdyti arba apvažiuoti kliūtį, nesukeldamas pavojaus kitiems eismo dalyviams, lėmė kelių asmenų mirtį. Atkreiptinas dėmesys, kad visos ekspertizės buvo daromos modeliuojant įvykio situaciją tik pagal G. P. parodymus ir nevertinant jų kritiškai. Tačiau, net ir modeliuojant įvykio situaciją pagal G. P. parodymus, saugaus atstumo nuo priekyje važiuojančio automobilio nesilaikymas, dėl to netinkamas reagavimas į priekyje važiuojančios mašinos manevrą ir dėl to eismo įvykio sukėlimas taip pat prieštarauja Kelių eismo taisyklių reikalavimams. KET 13.10 p. nustato, kad vairuotojas privalo laikytis tokio atstumo, kad neatsitrenktų į priekyje važiuojančią transporto priemonę, jei ją stabdytų, taip pat privalo palikti tokį tarpą iš šono, kad eismas būtų saugus. KET 14.1

punktas nurodo, kad vairuotojas privalo važiuoti neviršydamas leistino greičio, atsižvelgdamas į eismo judrumą, krovinio ir transporto priemonės ypatumus bei būklę, kelio sąlygas ir matomumą, kad kiekvienu atveju galėtų suvaldyti transporto priemonę. Šioje dalyje teismai neatsižvelgė į specialisto išvadą dėl automobilio „Opel Frontera“ greičio, motyvuodami tuo, kad neaišku, kokiais apskaičiavimais pagrįstas šis teiginys, tačiau nedvejodami sutiko su vairuotojo G. P. nuomone apie mašinos greitį. Spręsdami priežastinio ryšio klausimą, teismai visai nevertino, kokią įtaką padarinių kilimui turėjo tai, kad G. P. nevykdė KET 3.6 p. reikalavimų, kad važiuodamas transporto priemone su įrengtais saugos diržais vairuotojas privalo būti juos užsisėgęs ir nevežti keleivių su neužsegtais diržais. Kaip nustatyta byloje, du žmonės žuvo dėl to, kad iškrito iš mašinos būtent dėl to, kad nebuvo užsisėgę saugos diržų.

Kolegija mano, kad formalus apeliacinio skundo išnagrinėjimas šioje byloje galėjo lemti patraukimą baudžiamojon atsakomybėn galimai nekaltų asmenų tuo pažeidžiant BK 2 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtintas nuostatas. Tam, kad minėti klausimai būtų detalai išsiaiškinti, byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Teisėjų kolegija nutarė panaikinti Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 11 d. nutartį ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka [11].

IŠVADOS

1. Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių yra nusikalstamos veikos sudėties objektyvusis požymis, įrodinėtinas tiriant bylas dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtys yra materialios.

2. Priežastinis ryšys yra objektyvus ryšys tarp reiškinių, egzistuojantis mus supančioje tikrovėje nepriklausomai nuo mūsų valios ar mūsų norų. Objektyvus priežastinio ryšio pobūdis reiškia, jog tam tikros mūsų veikos tam tikromis sąlygomis visada sukelia atitinkamus padarinius, norime mes to ar ne. Priežastinio ryšio objektyvus pobūdis leidžia daryti išvadą, kad šis ryšys gali būti pažintas.

3. Siekiant padaryti išvadą apie priežastinį ryšį, būtina: 1) nustatyti būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklę, 2) nustatyti priežastinio ryšio pobūdį.

4. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymas yra nustatymas fakto, ar įstatyme aprašyta ir asmens padaryta veika – būtina BK numatytų padarinių kilimo sąlyga. Tuo tikslu klausiamo, ar kiltų padariniai, jei nebūtų padaryta pavojinga veika. Būtinosios sąlygos taisyklę nustatome atmesdami situacijoje paeiliui kiekvieną iš galimų padarinių atsiradimo sąlygų, t. y. kiekvieną iš nustatytų pavojingų veikų, ir palikdami visas kitas tikėtinas padarinių kilimo sąlygas.

5. Priežastinis ryšys filosofine prasme gali būti dviejų atmainų: būtinasis ir atsitiktinis priežastinis ryšys. Atsitiktinis priežastinis ryšys – tai nebūdinga reiškiniiui, nedėsninga reiškiniių ryšio forma, kai daug kartų pasikartojančiuose bandymuose veika nesukelia mus

dominančių padarinių, tačiau tam tikromis sąlygomis, retai pasikartojančiomis, o gal net nepasikartojančiomis, atsiradus kokiai nors papildomai aplinkybei, padaryta veika gali sukelti pavojingus padarinius. Savo ruožtu būtinas priežastinis ryšys yra būdingas, dėsningas reiškinų sąryšis. Baudžiamąją teisinę reikšmę turi tik būtinas priežastinis ryšys.

6. Nereikia tapatinti priežastinio ryšio ir kaltės. Priežastinio ryšio pobūdžio nustatymas nepakeičia, nepreziūmuoja kaltės, taigi neatleidžia nuo kaltės nustatymo. Jei priežastinis ryšys konstatuojamas, tai nereiškia, jog dėl kilusių padarinių asmuo būtinai bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

LITERATŪRA

1. **1961 m.** Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. – Vilnius, 2002.
2. **2000 m.** Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. – Vilnius, 2003.
3. **Ashworth A.** Principles of Criminal Law. – Oxford university press 3rd edition, 1999.
4. **Lafave W. Scott A.** Criminal Law. – Hornbook series, 1986.
5. **Jescheck H.** Lehrbuch des Strafrechts. – Berlin, Allgemeiner Teil. 4 Aufl, 1988.
6. **Церетели.** Причинная связь в советском уголовном праве. – G. 1963.
7. **Курс советского уголовного права.** – Ленинград, 1968. Т. 1.
8. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** kasacinė byla Nr. 2K-187/2005.
9. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** kasacinė byla Nr. 2K-574/2002.
10. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** kasacinė byla Nr. 2K-663/2000.
11. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** kasacinė byla Nr. 2K-187/2005.

CAUSATION IN CRIMINAL LAW AND PROBLEMS OF IT'S PROOF IN COURTS PRACTICE

Vytautas Piesliakas *

Mykolas Romeris University

S u m m a r y

Casual relation between criminal conduct and inflicted consequences is one of the element of crime in those articles of Penal code where criminal liability depends on particular consequences of the behaviour of the person. Causation in criminal law has objective ground, so it can be learned and established in every criminal case. However in many cases establishing the casual relation is not simple, particular in cases of homicide, bodily injuries, traffic accidents. The author starts with analyses of theoretical aspects of notion of casual relation. One of the issues important for further conclusions is terminology. Cause and consequence are the main terms. The author explains the meaning of these terms. Further the author pays attention on the steps that are necessary to establish legally significant conclusions.

The first step and essential precondition to determine whether legally significant casual relation presents is establishing whether conduct was essential condition for consequences. The author presents several practical examples and explains the method how to decide whether conduct was the essential condition to rise the consequences.

Further the author classifies casual relation into two categories: necessary and accidental casual relation. He stresses that just necessary casual relation inflicts legal consequence – criminal liability for conduct. Accidental casual relation don't inflict criminal liability for conduct.

The author analyses two forms of casual relation – direct and complicated casual relation and their impact on liability.

Much attention the author pays to court practice. He analyses several cases where courts faced with the problems when establishing casual relation.

The author pays attention that casual relation does not determine criminal liability without guilt.

Keywords: causation; casual relation between conduct and result; caused consequences; direct causation; substantial cause; proof of causation; inflict liability.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law, Prof. Habil. Dr., Judge in Criminal Law Division of the Supreme Court of Lithuania.